

Szókincsünk változása: A nyelv változása a legnyilvánvalóbban és legnagyobb mértékben a szókincsben mutatkozik meg. A változásban – ha kisebb mértékben is – számolnunk kell egyes elemek elavulásával, kiveszésével. (pl. nem él a halotti beszédből ismert isat „bizony” és az Ómagyar Mária-siralomban szereplő Mária john „szív, lélek” szavunk.) A szókincs változásának fő iránya azonban a bővülés, a gyarapodás. Ez mindennek előtt a társadalom, a gazdaság, a politikai viszonyok változásából, fejlődéséből következik. De az emberi gondolkodás egyre árnyaltabbá válása, az emberi megismerő tevékenység előrehaladása, a nyelv művészi felhasználása is a szókészlet gyarapodását

Alapnyelvi szavak: azon szavak tartoznak ebbe a csoportba, amelyeket még az ősi nyelvcsaládtól való elválás során hoztunk magunkkal, ezek alkották tehát nyelvünk alapszókincsét. Idetartozik sok ige, testrésznevek, rokonságnevek, természeti jelenségek nevei, növénynevek, állatnevek. Érthető módon olyan kifejezések, amelyeket az akkori életmódunkból kifolyólag használtunk.

Szókincs bővülésének forrásai

Belső keletkezésű szavak

A szókészlet bővítésének sok módja van. Mai szavaink legnagyobb hányada ún. **belső keletkezésű szó**: ezek a nyelvrokonainktól való elválás után keletkeztek ősi tövekből való **képzéssel** (*fő>főz; vág>vágat*), vagy **összetétellel**. A szóösszetétel is ősi lehetősége a nyelvnek, pl. név ↓ nő+fi, az orca ↓ orr+száj, az öt-ven („öt+tíz”).

Belső keletkezésű szavak létrejöhetnek még **szóteremtés** útján, például az indulatszavak (jaj, ó, hopp), amikor valamilyen helyzetből adódóan az érzéseinket fejezzük ki; a hangutánzó szavak (brekeg, zötyög, kopog), amikor valamilyen állatnak, vagy tárgynak a hangját veszi fel a nyelvi elem; és hangulatfestő szavak (cammog, ballag, botorkál), amikor a cselekvést valamilyen hangulattal nevezi meg a nyelv.

A mozaikszó: A szóösszetétellel rokon eljárás az ún. mozaikszó alkotása. Két változatát különböztetjük meg: a betűszókat, amelyek a szavak első betűjéből alakulnak, esetleg egy ejtéskönnyítő magánhangzó betoldásával. E.L.T.E., M.T.A. és a szóösszevonásokat, amelyek az összetett szavak egy-egy darabjából tevődnek össze, OFOTÉRT (*Optikai Foto Értékesítés*).

Az ősi eredetű elemek azonban folyamatosan és fokozatosan kiegészülnek más nyelvekből – tehát idegen forrásból – átvett szavakból.

Az idegen eredetű szavak: Az idegen eredetű szavak körében megkülönböztetjük egymástól a jövevényszavakat és az idegen szavakat. A jövevényszavakat nem érezzük már idegennek, mert hangzásuk általában hozzáidomult nyelvünkhöz (ezért lett, pl. a szláv szlivából ◇ sziliva ◇ szilva), alaktanilag is beilleszkedtek a mi nyelvünk rendszerébe, alapjává váltak képzett vagy összetett alkotásának.

A jövevényszavak fogalma: A magyar nyelv jövevényszavainak nyelvi forrásai nagy mértékben összefüggenek őseink földrajzi elhelyezkedéseivel, helyváltottatásaival, a

vándorlás korában és a letelepedés után kialakul gazdasági, politikai, művelődési kapcsolataival. Iráni (pl. *tej, tehén, vár*) és ótörök (pl. *túró, sajt, kecske*)

A jövevényszavak főbb csoportjai az átadó nyelvek szerint: A honfoglalás utáni történelmünk ismeretében érthető, hogy a társadalmi-politikai érintkezés révén a szláv és német nyelv, a római katolikus egyházi befolyás miatt pedig a latin nyelv hagyott leginkább nyomot a szókincsünkben. Olasz eredetű szavakat (pl. *lovagi élet: lándzsa, pálya; művelődés: opera freskó, szőlő; kereskedelem, hajózás, piac, gálya és gondola ; növények, ételek: narancs, mandula, mazsola, torta stb.*) Román jövevényszavak (pl. *cimbora, poronty, kopé*) Némi francia hatás szóátvétellel (pl. *kilincs, lakat, szekrény, mécs*) Egyéb pl. *garzon, limonádé, rezsó*.

Több nyelven át vándorló szavak: Az ún. nemzetközi műveltségyszókat nem egy nyelvtől vettük át, hanem európai áramlásuk révén több irányból is eljutottak hozzánk. Ide tartoznak a modern nemzetközi szavak, amelyeket főként a tudomány, a technika, a politikai élet, a kereskedelem, a sport területén használunk (pl. *atom, energia, konnektor, rádió, bolsevik, fotel, troli, atléta, gól stb.*)

Idegen szavak: A nyelvhasználatban az idegen eredetű szavak jelentős része azonban őrzi az idegenes jelleget. Ezeket nevezzük idegen szavaknak. Pl. *komputer – számítógép*

Tükörszavak: A tükörszavak leginkább úgy keletkeznek, hogy pl. egy idegen összetett szó elő és utótagját lefordítjuk, pl. *Tiergarten – állatkert*.